

Колекційний ботанічний розсадник Уманського національного університету садівництва

Колекційний ботанічний розсадник Уманського національного університету садівництва має свою давню історію. З утворенням у 1844 році Головного училища садівництва, як єдиного вищого навчального закладу, відбувається активне створення навчальної бази: кабінетів, розсадників, дослідних ділянок та колекцій рослин. У 1859р., з переведенням Училища в Умань, були перевезені й колекції найбільш цінних рослин, а також насіння, кореневища, бульби, які успішно почали культивувати в нових, більш сприятливих у порівнянні з засушливою Одесою, ґрунтово-кліматичних умовах.

Починаючи з 1870 р., розробляються нові програми для училищ, які передбачали значне розширення і вивчення природничих наук. У зв'язку з цим, у 1876 році на площі біля 2 десятин було закладено ботанічний сільськогосподарський розсадник, який почав слугувати навчальним підрозділом для вивчення культурних та дикорослих рослин, місцем для виконання наукових досліджень з питань вивчення сортів, застосування добрив; технологій вирощування тощо.

Ботанічний розсадник став основною базою в регіоні з розповсюдження рідкісних та маловідомих рослин. Окрім того, посадковий матеріал з розсадника надавався безкоштовно для закладання «шкільних садків» у Київській, Подільській, Чернігівській і Волинській губерніях, правильність закладання та використання яких перевіряв у 1894р. Ю. Р. Ланцький – головний садівничий та завідувач Софіївки в Умані з 1892 по 1907 рік, викладач ботаніки та садівництва в Уманському середньому училищі землеробства і садівництва.

У 1936 році, за ініціативи доцента І. І. Білоуса та асистента Б. С. Горячевої, ботанічний розсадник було реорганізовано в науковий підрозділ кафедри ботаніки і фізіології рослин. Розпочалось його формування та поповнення новими видами рослин з наукових установ різних куточків світу.

Реорганізація Уманського політехнікуму в сільськогосподарський інститут (1929р.) вимагала високої забезпеченості провідних дисциплін висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом та відповідною навчально-науковою базою. У цей час відбувається кілька реорганізацій кафедр, зокрема, у 1938р. було утворено дві самостійні кафедри – ботаніки та фізіології рослин і мікробіології. Кафедру ботаніки очолив доцент І. Й. Оніщенко, у 1940 році – професор С.К. Руденко. У довоєнні роки тривалий час на кафедрі працював І.І. Білоус. У цей час на кафедрі ботаніки ведеться активна робота з подальшого укомплектування колекційного ботанічного розсадника новими видами рослин, вивчається рослинність Уманщини, дія на рослини різних хімічних речовин тощо.

У післявоєнні роки кафедрою продовжував керувати С.К. Руденко, з 1951 року – Т.Б. Вакар. У 1954 році кафедру очолив доцент В.Ф. Ніколаєв. З його приходом відбувається поповнення колекцій рослин розсадника, особливо красиво квітучими декоративними видами та різними сортами квітів.

Зусиллями доцентів В.Ф. Ніколаєва та В.А. Гаврилюка видовий склад рослин розсадника зріс до 1500 видів, що забезпечило йому надзвичайну наукову цінність. У цей час здійснюється активний двохсторонній обмін насінневим матеріалом із ботанічними садами Латвії, Естонії, із-за кордону, здійснюється репродукція зразків світової колекції. Крім цього, кафедра ботаніки займається популяризацією колекцій, допомагаючи підшефним школам, технікумам, станціям юннатів, квітникам-любителям.

У 1996 році було зроблено реконструкцію колекційного ботанічного розсадника, у зв'язку з довготривалим використанням землі та постійним місцем вирощування рослин, розміщених за філогенетичною системою Тахтаджяна. Значний вклад в цю справу внесли завідувач кафедри

ботаніки, кандидат біологічних наук, доцент Гаврилюк В.А. та викладачі кафедри, доценти Романщак С.П., Кравець Т.О., Геркіял З.В.

Кафедра ботаніки (зліва-направо): Свистун О.В., Парубок М. І., Гаврилюк В.А., Кравець Т.О., Казанюк Н.Ф., Геркіял З.В., Романщак С.П.

Для планування була використана прямокутна сітка ділянок з елементами генеалогічного дерева. Від центральної доріжки під прямим кутом вправо і вліво розмістились ряди ділянок, розділені бічними доріжками, що полегшило доступ до потрібної родини і кожного виду.

З 2002р. колекційний розсадник займає площу 1 га і розрахований на 1500 видів рослин. Трав'янисті однорічні і багаторічні рослини розміщені на площі 0,5 га за філогенетичною системою Magnoliophyta А.Л. Тахтаджяна. Рослини інтродукуються з природної флори України та інших доступних регіонів.

Нині в колекційному ботанічному розсаднику висаджено більше 750 видів, що належать до 45 родин та систематично поповнюються асортиментом декоративних, лікарських та інтродукованих рослин із різних регіонів України та світу. Найбільш чисельні за кількістю видів родини: *Asteraceae* (130), *Fabaceae* (112), *Rosaceae* (42), *Brassicaceae* (21), *Lamiaceae* (37), *Liliaceae* (21), *Ranunculaceae* (31), *Poaceae* (80) та ін.

Колекційний ботанічний розсадник дає можливість знайомитися з рослинами інших регіонів нашої країни, інших країн і континентів світу.

Демонстрація колекційного ботанічного розсадника УНУС науковцям університету

Частину рослин розсадника розміщено поза систематичною колекцією, серед яких є рідкісні, реліктові деревоподібні рослини, зокрема: *Ginkgo biloba* L., *Taxus baccata* L., *Magnolia kobus* Thunb., *Staphylea pinnata* L., *Polygonum sachalinense* L., *Liriodendron tulipiferum* L., *Pulsatilla nigricans* Storck.i.P., *Grandis* Wend., *Adonis vernalis* L., *Rhododendron luteum* Sweet., *Euonymus nana* Bieb., *Scopolia carniolica* Jacq., *Coronilla ledans* Panc., *Macleaya microcarpa* L., *Eleutherococcus senticosus* L., *Rhodiola rosea* L., *Exochorda alberti* Regel., *Achnatherum bromoides* Beauv., *Hepatica nobilis* Mill., *Calycanthus occidentalis* L., *Aristolochia macrophylla* L., *Buddleja davida* L. й багато інших.

Колекційні ділянки

Досить цікавою і багатою за видовим складом на колекційному розсаднику є колекція лікарських рослин: *Symphytum officinale* L., *Salvia officinalis* L., *Melisa officinalis* L., *Echinops sphaerocephalus* L., *Monarda didima* L.; колекція *Mentha*: *M. pulegium* L., *M. micrantha* Fisch., *ucrainica* Klok., *M. arvensis* L., *M. sylvestris* L., *M. spicata* L., *M. pipevita* L.; *Digitalis grandiflora* Mill., *Convallaria majalis* L., *Borago officinalis* L., *Galega officinalis* L., *Macleaya microcarpa* L., *Echinacea purpurea* Moench., *Genista tinctoria* L., *Lavandula angustifolia* Mill., *Sanguisorba officinalis* L., *Tanacetum vulgare* L., *Phytolacca americana* L., *Schizandra chinensis* Turcz., *Calendula officinalis* L., *Hypericum perforatum* L., *Potentilla erecta* L., *Verbena officinalis* L. Частина їх видів досить декоративні і можуть з успіхом використовуватися в озелененні різноманітних об'єктів садово-паркового господарства. З метою популяризації різнопланового використання **лікарських рослин** на базі УНУС проводяться круглі столи, конференції, виставки тощо.

Із відкриттям в УНУС спеціальності «Лісове і садово-паркове господарство» та спеціалізації лікарських рослин експозиція колекційного ботанічного розсадника постійно поповнюється рослинами для потреб навчального процесу, виконання наукових досліджень та створення композицій при озелененні населених місць. З цією метою створено колекційний маточник декоративних, багаторічних рослин для використання в озелененні, зокрема, родів *Iris* L., *Clematis* L., *Narcissus* L., *Paeonia* L., *Sedum* L., *Alium* L., *Hosta* Tratt.

У колекційному ботанічному розсаднику висаджені ще й декоративні красиво квітучі кущі: *Philadelphus coronarius* L., *Weigela floribunda* (Sieb. et Zucc.) C.A. Mey, *Deutziascabra* Thunb., різні види *Cotoneaster* Medic. та *Spiraea* L., *Tamarix racilis* Willd., *Chaenomeles speciosa* (Sweet) Nakai, *Kerria japonica* (L.) DC, *Forsythia suspense* Thunb., *Staphylea pinnata* L., *Buddleja davida* L., *Calycanthus occidentalis* L., *Hydrangea macrophylla* DC., *Exochorda alberti* Regel., *Louiseania triloba* (Lindl.) Pachom, *Malus niedzwetzkyana* Dieck.

Колекційний ботанічний розсадник УНУС постійно поповнюється інтродуцентами. Отримані результати дають можливість згрупувати інтродуценти за ступенем успішності інтродукції та за місцем у класифікаційній системі.

Види, що успішно акліматизувалися в екологічних умовах розміщення Уманського національного університету садівництва, є перспективними для тієї чи іншої галузі виробництва, рекомендуються для подальшого вивчення та розробки технології вирощування.

Колекційний ботанічний розсадник УНУС має надзвичайну наукову цінність і перспективність, яка й нині необхідна для оволодіння майбутньою професійною діяльністю випускників, проведення наукових досліджень викладачами, аспірантами, докторантами та невід'ємною базою розмноження і розповсюдження нових перспективних видів рослин у регіоні.

*Проректор з наукової та інноваційної діяльності
доктор с.-г. наук, професор Віктор КАРПЕНКО;
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Маргарита ПАРУБОК*